

מנהיג מצוין יוצר מנהיגים תובנות, קצב והובלה משותפת

המושג "מנהיג מצוין יוצר מנהיגים" שואב את השראתו מגישות ניהול חדשניות וכן מהוגים כמו הרב יונתן זקס, ג'ים קולינס ואחרים. הוא מבטא מעבר מתפיסה היררכית של מנהיג כל-יכול – אל מודל שבו מנהיג מוביל תוך כדי טיפוח סביבתו, העצמת הקולות שלו, ובניית תשתית מערכתית להובלה משותפת.

בית מדרש לומד בעקבות מנהיגות ממשיכה ממנהיגים בתנ"ך

יחידה א': לגדל יורשים: סיפורו של מנהיג שמוותר על הבמה משה ויהושע – העברת ההנהגה

משה מדגים את תפארת המנהיגות כשהוא מבקש מה' לבחור ממשיך דרכו, מתוך הבנה שמנהיגות אינה נצחית ושעתיד העם תלוי בהכשרת הדור הבא. הוא בוחר ביהושע – תלמידו הנאמן – ומעניק לו מהודו בפומבי, בסמל של אמון, ענווה והעברת אחריות. כך מלמד משה שמנהיגות מצוינת איננה שליטה אלא הובלה המעצימה אחרים ומכינה את הקרקע למנהיגים הבאים.

כשמנהיג יוצר מנהיגים: סיפור של אפון ועתיד 'מהודו של משה - ללבו של יהושע'

עם תום מסעם של ישראל במדבר ועם הגעתם לארץ ישראל, תם תפקידו של משה כמנהיג העם, היות שנענש ונאסר עליו להיכנס לארץ. משה מבין שתפקידו נגמר ופונה לה' ומבקש כי ממנו לבחור מנהיג תחתיו, שיוביל את העם לארץ ישראל. ה' נעתר לבקשתו ומנחה אותו להכשיר את יהושע בן נון לשמש מנהיג.

(1) לאחר שמשה פונה לה' ומבקש: "יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה: אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה" והמדרש מוסיף שמשה חשב שבניו ירשו אותו, (במדבר רבה כא יד), עונה לו ה': האיש שאתה מבקש הרי הוא כאן לידך ואתה מכיר אותו היטב, יהושע תלמידך ומשמך אשר לא מש מן האוהל. וכדברי מדרש במדבר רבה כא יד: "יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך. הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלות. הואיל והוא שרתך בכל כוחו, כדאי הוא שישמש את ישראל".

רש"י: מפרט מה הן התכונות של המנהיג הטוב.

- **שיהיה אציל רוח** "אדם כללי שמכיל בלבו את כל ישראל" "אמר משה לפניו: ריבונו של עולם" גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד" ואין דומים זה לזה. מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו".
- **מנהיג המשמש דוגמא אישית** "לוקח אחריות והולך בראש המחנה" ככתוב "אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו" "ולא כדרך מלכי האומות שיושבין בבתיים ומשלחין את חילותיהם למלחמה" אלא כמשה שנלחם בראש המחנה בסיחון ועוג.
- **מנהיג צדיק בעל זכויות** - שיזכה את האומה בצדקתו. ככתוב "אשר יוציאם ואשר יביאם" (שם יז) - שיוציאם ויביאם בזכויותיו.
- **מנהיגות מאפשרת:** "כלי יקר" האיר כיוון נוסף על אופיו של המנהיג: "אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו", לומר שבנחת ינהלם ולא ילך עימם בכפייה.

(2) במדבר רבה: "וסמכת את ידך עליו": כמדליק נר מנר, "ונתת מהודך"- כמערה מכלי לכלי.

(3) רש"י: ולא כל הודך, נמצינו למדים - פני משה כחמה, פני יהושע כלבנה,

- אופן חניכת יהושע ובפרט בא בביטוי "ונתת הודך עליו". נראה שבפסוקים אלה ה' אומר למשה: הרבה תלוי גם בך, בעין הטובה שתיתן ליהושע בחניכת הרצון הכנה שתיתן לו, ולא רק בצנעה בינך ובינו, אלא בפומבי, לפני העדה וראשיה.

- העברת פיקוד אידיילית ומושלמת בין משה ליהושע, עוד בחייו של משה, והגם שהוא דורש את הפסוק: "וסמכת ידך עליו", אפשר שתיאור אידילי זה מקיים גם את הציווי: מדרש אגדה (בובר) על הפסוק שנתינת ההוד של משה ליהושע הייתה פשוט הכרזה במחנה: "ונתת מהודך עליו, מהודך ולא כל הודך, שתכריז עליו בכל מחנה ישראל זה ראוי להיות רועה מפני הגבורה, ואין מהודך אלא קולך.."

- ספורנו: הוד מלכות. תן לו איזו שררה בחיך, שיתחילו לנהוג בו כבוד.

וידבר משה אלהי לאמר:
יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר
איש על-העדה:

אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו

ואשר יוציאם ואשר יביאם
ולא תהיה עדת ה' כצאן
אשר אין להם רעה: (1)

ויאמר ה' אל-משה קח-לך את-
יהושע בן-נון איש אשר-רוח בו
וסמכת את-ידך עליו: (2)

והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן
ולפני כל-העדה וצויתו אתו
לעוניהם:

**ונתתה מהודך עליו
למען ישמעו כל-עדת בני
ישראל: (3)**

ולפני אלעזר הכהן יעמד וישאל
לו במשפט האורים לפני ה' על-
פיו יצאו ועל-פיו יבאו הוא וכל-
בני-ישראל אתו וכל-העדה:

ויעש משה כאשר צוה ה' אתו
ויקח את-יהושע ויעמידהו לפני
אלעזר הכהן ולפני כל-העדה:
ויסמך את-ידיו עליו ויצוהו כאשר
צוה ה' ביד-משה:

ספר במדבר כז פסוקים טו-כג

שאלות לדיון העמקה ואקטואליה בעקבות הטקסט והפרשנות

שאלות על הטקסט

1. מהם השלבים שמבצע משה בתהליך העברת המנהיגות ליהושע?
2. מדוע לדעתך בחר ה' דווקא ביהושע להיות ממשיך דרכו של משה?
3. מה המשמעות של "וסמכת את ידך עליו" ומהי חשיבותה בעיני חז"ל?

שאלות לעיון והעמקה

4. כיצד מתבטאת ענווה במנהיגות של משה ברגע שהוא מעביר את ההנהגה?
5. מהו ההבדל בין מנהיג שממנה ממשיך טכני, לבין מנהיג שמעצים את דור ההנהגה הבא?
6. כיצד ניתן לראות בתהליך הזה דגם למנהיגות חינוכית או ארגונית בימינו?
7. האם לדעתך יהושע היה מצליח להנהיג ללא הליווי וההעצמה של משה? נמק.
8. איזה מסר ערכי נלמד מהאופן שבו משה נפרד מהנהגת העם?
9. מה עשה המנהיג כדי להצמיח מנהיגים ולא רק תלמידים?
10. מה ההבדל בין "להנהיג" לבין "לאפשר הנהגה"?

שאלות אקטואליה ויישום

11. כיצד ניתן ליישם את עקרון "מנהיג טוב מייצר מנהיגים" במערכת החינוך?
12. האם אתה מזהה בקרב הצוות דמויות ש"משרתות אותך בספסלים ובמחצלאות"? כיצד אתה מגיב לכך?
13. מתי הייתה בפעם האחרונה "העברת הוד" בבית הספר שלך? כיצד בוצעה?
14. כיצד היית רוצה לראות את עקרון העברת המנהיגות בבית ספרך?
15. מה יכול לעכב אותנו מלהעביר שרביט למישהו אחר – ומה עלול להשתנות אם נעשה זאת?
16. אילו ביטויים מעשיים אפשר לתת כיום ל"ונתת מהודך עליו" בתוך בית הספר?
17. מהו הרווח החינוכי והארגוני בהכרזה פומבית על יורש ולא פעולה שקטה? האם זה יתרון או חיסרון?

מחוץ לבית הספר

18. האם אתה מכיר דמות ציבורית/חינוכית/ארגונית בימינו שהשכילה להצמיח מנהיגים סביבו/ה?
19. מה לדעתך קורה לארגון או למדינה כאשר המנהיג אינו דואג להעמיד דור המשך של מנהיגים?
20. באילו תחומים בחברה הישראלית בולט הצורך במנהיגים שמעצימים אחרים ולא רק מובילים בעצמם?

חיים נחמן ביאליק, מתי מדבר האחרונים (לקוח מתוך פרויקט 'בן יהודה') מתי מדבר האחרונים - "מִשָּׁה מֵת יְהוֹשֻׁעַ מִכְּנִיס"

גם-המדבר הנורא, המדבר הריק,
עונה אחריו: "ישראל! קום רש!"
ומלמטה כפכפיר, עם עלומים ודרור,
מחנה כבד כחול שפת הים,
הקשב יקשיב בדממת קדש לקול
המתפוצץ על-ראשי העם.
וכבר תקעו בחצצרות למסע,
וכבר רד מפסגת נבו גם-השר
ומדוע לא-יסע ישראל?
על-מה נצב דומם כפוף-ראש מול ההר?
את-מה יצר עזב לו במדבר הזה?
מה-משוטטות עיניו בגיא?
למה דומם תבכינה, תטפנה? את-מי
תבקשנה על ראש הר-נבו?
הן מבקשות את-משה, את-משה המת!
וכאיש אחד כל פנות העם
כרעו פתאם מול רוח איש האלהים,
אל-מול רעם הנאמן, הרם.

תשרי, תרנ"ז.

קומו, תעי מדבר, צאו מתוך השממה;
עוד הדרך רב, עוד רבה המלחמה.
רב-לכם לנוע, לנוד בערבה
ולפניכם פרושה דרך גדולה, רחבה.
רק ארבעים שנה נתע בין ההרים
ובחול טמנו ששים רבוא פגרים.
אל-נא יעצרונו פגרי הנחשלים,
שבעבדותם מתו נפסח על-החללים!
... והשמש תשמח אלי-גיל לשלח
בראשונה אור על-פני דור כביר כח.
ובתרועה יצהיל גם-הדור ראשונה
פניו לקראת שמש והדר גאונה.
קומו אפוא, נדים! עזבו את-השממה!
אך אל-יעל קולכם, דרכו עז בדממה!
... איש בלבבו ישמע קול אלה דבר:
לה! היום אל-ארץ חדשה אתה עבר!
לא! לא לחם קלקל, שלו ודגן שמים
לחם עצב תאכל, פרי עמל ידים!
לא! לא אהל תהו ועליות שחקים
בית אחר תבנה, אהל אחר תקים!
... ועל-פסגת נבו מול השמש הבא,
נורא הוד כפני מלאך הקרב,
יעמד יהושע בן-נון יתן קול
על-ראש צבאו העצום ורב.
קולו יצא כחץ, מלא עצמה, עוזז,
דברו יבער כלפיד, כאש;

דין

- איך רואה ביאליק את דמותו של יהושע מול דמותו של משה?
- מה לדעתכם חושב ביאליק על היחס של העם אל שני המנהיגים?